

Notes sobre la història del PSC a propòsit del 30è aniversari

JOAN FUSTER SOBREPÈRE

Professor d'Història Contemporània. Membre fundador del PSC

Trenta anys després de la seva fundació, el partit unificat dels socialistes catalans governa Catalunya i les seves principals ciutats, és la primera força catalana al Congrés dels diputats, lidera la coalició que forma el tercer grup del Senat, i participa en el Govern central amb una presència significativa. La història del PSC és, doncs, una història d'èxit des del punt de vista polític.

Aquest treball examina aquesta història de 30 anys amb l'objectiu, segons l'autor, "de saber més sobre el PSC, sobre la seva gestació i, potser, sobre la seva naturalesa". I ho fa tot seguint un fil cronològic dividit en tres etapes: un primer període fundacional que, arrencant en el Congrés de 1978, es perllonga fins l'any 1984, quan l'organització s'estabilitza i el procés de transició democràtica espanyol també, després del referèndum de l'OTAN. Una segona, de notable estabilitat, que va fins a mitjans del anys noranta, quan canvien les condicions polítiques tant a nivell espanyol com català, i les condicions d'entorn es veuen seriosament alterades. I una tercera, que arrenca en aquest moment i que porta l'any 2003 a conquerir la Presidència de la Generalitat.

Cal advertir al lector que gosa endinsar-se en aquesta lectura dels molts dubtes que en la seva confecció se m'han plantejat. Dubtes metodològics, deontològics –l'empipador problema de l'historiador enfrontat amb la pròpia memòria–, i encara dubtes sobre el mateix contingut del text, de les idees –podríem dir-ne hipòtesis amb més precisió– que s'hi apunten més que no pas s'hi defensen. Per tot plegat vet ací unes notes quina naturalesa històrica tampoc va més enllà d'un recurs narratiu per encetar una reflexió. I tanmateix, trenta anys en la història d'una organització són un període que obliga a construir un relat explicatiu, a fer balanç i a comprendre quina ha estat la seva acció, els seus condicionants i els resultats assolits.

Parlem del PSC i parlem d'una història d'èxit. Trenta anys després de la seva fundació, el partit unificat dels socialistes catalans governa Catalunya i les seves principals ciutats, és la primera força catalana al Congrés dels diputats, lidera la coalició que forma el tercer grup del Senat, i participa en el Govern central amb una presència significativa. Sens dubte un èxit polític si el mesurem en termes de poder i confiança dels electors. I tanmateix, si ens preguntem sobre la història, sobre el fil conductor d'aquests trenta anys, és perquè alguna cosa més volem saber. Donem per fet que els projectes polítics tenen una dimensió estratègica, o bé que les formacions polítiques presenten una identitat de llarga durada que permet fer-ne balanç, examinar-ne èxits i fracassos en relació a uns propòsits més permanents i més estables. Amb tots els interrogants que fan al cas, donarem per bones aquestes premisses i intentarem examinar aquesta història de trenta anys amb l'objectiu de saber més sobre aquesta realitat, sobre

la seva gestació i, potser, sobre la seva naturalesa. Mirada la cosa des d'aquesta perspectiva, la història del PSC també és un gran èxit: el principal motiu de la seva fundació, evitar l'existència de dos o més partits socialistes definits pel l'origen cultural dels seus membres, no sols s'ha acomplert, sinó que ha estat capaç de transferir-lo al conjunt de la societat catalana. L'elecció de José Montilla com a president de la Generalitat al front d'un govern de coalició catalanista, n'és la manifestació més plàstica. No es tracta d'una resultat, sinó d'un resultat. L'èxit del PSC ha estat metabolitzar primer dintre seu la complexitat de la societat catalana, i ser capaç després de traduir-la en la composició de les elits polítiques, posant de manifest la realitat d'una unitat civil fonamentada en la catalanitat i que es vol construir des de la cohesió social. En definitiva, fer del catalanisme un sentiment i una proposta política àmpliament compartida.

Per apropar-nos a aquesta història adoptem una cronologia. En història una cronologia és sempre una hipòtesis explicativa, així és que tallarem els trenta anys en bocins que ajudin a explicar-nos els moments de canvi, les cissures i els períodes d'estabilització. Atendrem sobretot a la lògica general de la realitat política que dicta les regles del joc on participen els partits, però essent també conscients de fins a quin punt els factors endògens de la dinàmica del grup, les relacions personals dels protagonistes, i fins i tot l'atzar, intervenen en els esdeveniments, sovint de manera decisiva. Ens referirem doncs a tres fases: un primer període fundacional que, arrencant en el Congrés de 1978, es perllonga fins l'any 1984, quan l'organització s'estabilitza i el procés de transició democràtica espanyol també, després del referèn-

dum de l'OTAN. Una segona, de notable estabilitat, que va fins a mitjans del anys noranta, quan canvien les condicions polítiques tant a nivell espanyol com català, i les condicions d'entorn es veuen seriosament alterades. I una tercera, que arrenca d'aquest moment i que porta l'any 2003 a conquerir la Presidència de la Generalitat. Podríem parlar d'una quarta etapa, la que ara estem vivint. Tanmateix, sovint en història es produeix un efecte com el de la "vista cansada": com més a prop estan els esdeveniments més borrosos es veuen. Admetent que no tenim una idea clara encara d'on caldria clausurar aquesta etapa perquè encara està viva, enunciant-la ens abstindrem d'anitzar-la.

La fase fundacional: una nova formació d'al·luvió (1978-1984)

La unificació socialista de 1978 va ser decisivament precedida pel Pacte d'Abril entre el PSC (C) i la Federació Catalana del PSOE. L'acord entre Joan Reventós i Josep Maria Triginer l'any 1977, amb l'aquiescència de la direcció federal del PSOE, i l'èxit de les eleccions de 1977 van ser l'autèntica acta de naixement de la nova força política. Si pels socialistes catalanistes del Congrés, que venien d'una experiència de moviment molt dinàmica, primava la necessitat d'aplegar tots els socialistes en una proposta inequívocament catalanista, els dirigents de la Federació Catalana, que en pocs mesos havia experimentat un creixement espectacular amb una estructura partidària molt fràgil, veien la unitat com la oportunitat d'apuntalar aquest creixement per afrontar un període d'institucionalització immediat on caldria assumir responsabilitats de govern. Per la seva banda, la direcció federal del PSOE entenia amb claredat la necessitat d'incorporar una part del vígorós antifranquisme catalanista en la tasca de reunir en l'històric partit tots els sectors del socialisme espanyol.

L'acord tenia la virtut de reunir entorn d'un projecte nou gent de molt diverses procedències i cultures polítiques. Per primera vegada a la història de Catalunya l'hegemonia política corresponia al socialisme democràtic. Si bé és cert que l'especificitat de la història espanyola del segle XX, que registra 50 anys de dictadura, havia entorpit notablement el desenvolupament de les organitzacions obreres i de l'esquerra, no ho és menys que en el primer terç de segle els corrents dominants a Catalunya en aquests àmbits van ser l'anarcosindicalisme de la CNT i el republicanisme radical en les seves diverses expressions. La novetat estava en què a l'alba de la restauració democràtica Catalunya havia experimentat tota mena de canvis socials, a nivell demogràfic, econòmic i cultural. En definitiva, era una societat molt diferent a la dels

L'acord d'unificació socialista de 1978 va tenir la virtut de reunir entorn d'un projecte nou gent de molt diverses procedències i cultures polítiques. Per primera vegada a la història de Catalunya, l'hegemonia política corresponia al socialisme democràtic

anys trenta, i els corrents que s'unificaven en el nou PSC expressaven aquestes noves realitats nítidament. La varietat era notòria: s'hi podia identificar la pervivència de les cultures polítiques familiars de la nova immigració que tenien sovint el PSOE-UGT com a referent polític principal; la línia provinent de la dissidència amb el règim soviètic provinent del POUM i retornada al socialisme democràtic que havia cristal·litzat en el Moviment Socialista de Catalunya en els anys quaranta; les noves generacions de joves antifranquistes associats a la nova esquerra, als moviments cristians o al catalanisme resistent; i potser una més difusa consciència antifranquista, democràtica i catalanista que s'identificava amb els corrents de progrés dels països del nostre entorn i que la socialdemocràcia representava genuïnament en un moment en què la proposta de l'eurocomunisme començava a perdre alè. De forma que, en el seu naixement, els materials de base amb què es va construir el PSC eren culturalment molt diversos i estaven lligats a tradicions diverses –i en general molt febles– i majoritàriament a cap tradició precisa. En definitiva, el partit va ser operatiu i es va haver d'enfrontar a les urgències de la política democràtica i a les responsabilitats de govern –especialment a partir de 1979 i amb la victòria a les eleccions municipals– abans de disposar d'una identitat definida i sedimentada. El cas no resulta tan especial; es podria comparar amb la reconstrucció de molts partits socialistes després de la II Guerra Mundial arreu d'Europa, sols que aquí havien passat quaranta anys, el canvi generacional era complet i la ruptura incontestable. No obstant, aquesta aparent debilitat va resultar un factor d'èxit; justament els grups polítics on la direcció va restar en mans de la generació republicana van resultar seriosament llastrats per aquest fet a partir de 1977.

En qualsevol cas, aquesta situació de partida va jugar un paper gens menyspreable en la cristal·lització d'una cultura interna, d'una adaptació a la política democràtica i en l'adopció d'uns usos en les pràctiques partidàries. Dos factors van marcar aquests primers anys de vida del PSC. D'una banda, els esplèndids resultats de les eleccions municipals de 1979 a Catalunya que li van donar l'alcaldia de la majoria de les ciutats catalanes, convertint els ajuntaments en l'escola política dels socialistes i al mateix temps conferint-los un prestigi ben guanyat de bons administradors i eficients. Aquesta generació d'alcaldes i regidors de 1979 ha estat el material humà que ha sostingut el partit, l'ha fet créixer, li ha donat estabilitat i l'ha convertit en la formidable força política que avui coneixem. L'anvers en aquells primers anys estaria en l'absència d'una cultura comuna que relligués l'organització. Ja hem explicat com moviment i partit identificaven dues experiències massa diferents, de forma que en arribar el Congrés de 1978, en el

■ IDEES

que també es va incorporar el Reagrupament, la nova organització era encara una juxtaposició de les organitzacions preexistents. El partit estava per construir. A aquest fet s'hi va sobreposar la derrota a les eleccions de 1980 al Parlament de Catalunya, de tal manera que els anys de 1980 a 1982, en un context polític extern molt complicat –crisi de la UCD, cop d'Estat de 1981 i subsegüent intent de regressió autonòmica, i assumpció de responsabilitats en el Govern espanyol–, van resultar d'una conflictivitat interna notable. En el segon Congrés la unitat va estar a punt de trencar-se, i en el tercer la confrontació entre dues visions de l'estratègia política a seguir es van confrontar seriosament. L'any 1983 Raimon Obiols substituïa Joan Reventós al front del partit en una situació interna que progressivament es va anar pacificant amb la integració dels qui havien perdut al IIIr Congrés. Al mateix temps, i després del referèndum de l'OTAN, la política espanyola tendia a estabilitzar-se sota la direcció del Govern socialista, i a Catalunya el nacionalisme de Jordi Pujol obtenia la majoria política que el consolidava al front del Govern català per dues dècades. Tanmateix, l'aposta fundacional del partit, la seva aposta estratègica per la unitat socialista, es consolidava d'una manera que resultaria ja irreversible. Amb totes les dificultats apuntades, s'obria pas una cultura interna de partit que cristal·litzaria en el referèndum de l'OTAN, un exercici de responsabilitat i disciplina interna que mostrava la progressiva integració de tots els sectors en un projecte comú.

Joan Fuster Sobrepera

Estabilitzar l'organització i fer política en tres fronts (1984-1995)

La dècada transcorreguda entre meitat dels anys vuitanta i la meitat dels noranta ha estat l'etapa més decisiva de la configuració del PSC tal i com el coneixem avui, de la conformació de la seva manera de fer política, de la creació dels seus equips dirigents, i de la consolidació de les seves pràctiques internes. Naturalment tot ha sofert les seves evolucions, però va ser en aquesta etapa quan el PSC va adquirir contorns definits, una certa cultura política i una identitat. En el terreny intern van ser els anys de la construcció pacient d'un consens, els anys de l'obsessió per la incorporació de tots a la tasca comuna, els anys de les apostes per la formació dels quadres del futur. Dirigents com José Montilla, Josep Maria Álvarez o els malaguanyats Antonio Santiburcio i Xavier Soto, entre molts d'altres, serien el resultat d'un clima intern que afavoria la preparació dels dirigents del futur. En el terreny de la pràctica política es definiren tres camps diferenciats que tenien protagonistes també diferents. D'una banda, la política espanyola en l'etapa de màxim desplegament del programa del govern de Felipe González, amb l'assoliment de la consolidació democràtica, l'obertura a l'economia mundial, el desenvolupament de l'Estat del benestar, el desenvolupament de l'Estat de les autonomies i la incorporació a Europa. I en aquest camp els ministres i alts càrrecs catalans tingueren un paper molt rellevant, molt par-

Joan Fuster Sobrepera

ticularment Narcís Serra que, esdevingut ministre de Defensa després de completar amb èxit la decisiva reforma militar, va passar a la vicepresidència del Govern. Van ser anys en que la política espanyola pesava en el PSC, en gran mesura perquè era on s'exercia el poder, però també per la consciència que s'estava en l'etapa decisiva de la construcció democràtica a Espanya i que els catalans hi estaven cridats a jugar un paper. En un segon front, el poder municipal socialista es consolidava a Catalunya, i molt particularment a Barcelona. L'alcalde Maragall anunciava en el seu discurs de presa de possessió el 1982 "una Barcelona olímpica i metropolitana", i procedia en deu anys i amb el pretext dels Jocs Olímpics a una colossal obra de govern que projectava la ciutat cap al futur, resolent els enormes dèficits heretats del franquisme. L'èxit olímpic i la personalitat de Maragall el farien aparèixer a mitjans anys noranta com la principal figura del socialisme català. Per últim, en el front català, s'establí l'hegemonia pujolista. Tanmateix, i a pesar d'estar a l'oposició, el PSC podia presentar alguns mèrits tan valuosos com haver estat decisiu en salvar el català com a llengua viva, i de retop la unitat civil del país. La Llei de Normalització de 1983 consagrava la immersió lingüística a l'escola i garantia que tots els nois i noies del país serien realment bilingües i no serien separats pel seu origen cultural. L'escola no seria un espai de segregació, i la societat tampoc. Al capdavant, la prudència i la fermesa amb què els socialistes han conduït aquest procés han resultat decisives.

El balanç polític d'aquests anys és extraordinari. Al PSC i als seus dirigents se'ls pot considerar responsables d'alguns èxits decisius per al nostre país: ultra la seva contribució decisiva a la governació espanyola; a nivell català haver salvat la unitat civil impedit la divisió per llengües i, al mateix temps, haver impulsat Barcelona com la gran capital internacionalment reconeguda que ha esdevingut capaç de tornar a ser el motor de tot el país, es poden presentar com els dos majors èxits de Catalunya en la seva història recent. No obstant això, la lògica política, potser també les característiques personals, no van afavorir que aquests tres vectors operessin sempre acompassadament, i cal admetre que tampoc no era fàcil si atenem a l'inevitable nivell de conflictivitat inherent als interessos diferents que cada nivell representava. Quan les condicions polítiques van canviar, i el Govern de González va començar a passar serioses dificultats, especialment en la legislatura 1993-96, quan va haver de sobreviure gràcies al suport parlamentari de CiU, el model de divisió de treball que al llarg d'una dècada havia governat el partit amb un èxit raonable va fer crisi en diversos nivells. Al mateix temps, el model de resolució intern de diferències que en un període de preocupació nuclear per la unitat i la inte-

gració s'havia establert, va mostrar una certa dificultat per acceptar la competència oberta que els moments de canvi polític reclamen en circumstàncies semblants. Les condicions externes van alterar un sistema de direcció col·lectiva que es basava en una divisió del treball. Quan les condicions

La dècada transcorreguda entre meitat dels anys vuitanta i la meitat dels noranta ha estat l'etapa més decisiva de la configuració del PSC tal i com el coneixem avui. Va ser en aquesta etapa quan el PSC va adquirir contorns definits, una certa cultura política i una identitat

van canviar, especialment en la política espanyola, els mecanismes d'ajustament no van resultar prou afinats i no va haver-hi la capacitat per trobar fàcilment una lògica interna de substitució. El que en aquests anys es va fer i deixar de fer ens resulta encara avui difícil d'interpretar, però alguns fets crítics com el Congrés de Sitges i la seva sortida; o els dubtes i dilacions en la determinació de qui havia de ser el candidat a la Presidència de la Generalitat, s'han d'interpretar en aquest sentit. Vist des d'ara, potser la crisi del Govern socialista espanyol va gravitar d'una manera massa decisiva sobre un socialisme català que no havia exhaurit el seu crèdit, gràcies al capital acumulat en la gestió municipal.

Cap al govern de la Generalitat (1996-2003)

El tercer període que situem entorn a la derrota del govern González, va venir acompanyat de dues novetats rellevants, la substitució d'Obiols per Serra en la secretaria del partit, i la de Maragall per Clos a l'alcaldia de Barcelona. S'obria així un període d'espera, aquesta vegada però amb l'adversitat d'un Govern conservador a Madrid que a més depenia dels vots de CiU, qui al seu torn era sostingut a Catalunya pels del PP. Certament, es va produir una renovació en la direcció amb nous protagonistes que anaven dibuixant el futur de l'organització, però es tractava de l'administració d'un període d'impasse que es perllongaria fins el retorn de Maragall de Roma per anunciar l'any 1998 que seria candidat a la Presidència de la Generalitat.

Maragall tornava de Roma amb una agenda pròpia, tant en el camp de les idees com de la seva posada en pràctica. Simplificant, en el terreny de les idees es feia càrrec de com el món havia canviat després de la caiguda del mur de Berlín i de com això afectava també la identitat i el discurs del socialisme democràtic i urgia la seva necessària reformulació. "Catalunya és el punt de partida", havia assegurat, en una afirmació que s'allunyava simètricament del cosmopolitisme vacu i del nacionalisme essencialista. Es tractava de treballar per a la construcció d'una democràcia de ciutadans, i l'instrument per fer-ho era el federalisme, entès com a aprofundiment de la democràcia –ell en diria principi de subsidiarietat–, i resolució de l'encaix de Catalunya dins de l'Espanya democràtica. En el camp de la posada en pràctica, Maragall es proposava aixecar novament un moviment de ciutadans que afavorís la dinamització de la pràctica política

NOVETAT EDITORIAL**PSC, 30 ANYS DE SOCIALISME CATALÀ**

Pròleg: José Montilla
Presentació: Isidre Molas

Textos de: Josep Maria Triginer
Gabriel Colomé
Raimon Obiols
Jordi Font
Lluís Armet
Antoni Castells
Josep Verde i Aldea
Josep Maria Sala
Manuela de Madre
Joaquim Nadal
Narcís Serra
Ernest Maragall
Miquel Iceta

Publicació editada per la Fundació Rafael Campalans amb motiu del trentè aniversari del PSC, tot coincidint amb la celebració de l'XIè congrés, celebrat a Barcelona del 18 al 20 de juliol de 2008.

■ IDEES

i, sobretot, la incorporació d'una ampli segment de ciutadans allunyats o no compromesos amb la política partidària. En definitiva, eixamplar l'espai tradicional no sols dels socialistes, sinó de les esquerres mateixes. El fet és que la campanya electoral de 1999, malgrat les enormes esperances que va despertar entre tots els sectors progressistes del país, tot i brindar un resultat espectacular al candidat socialista –va resultar el candidat més votat i va obtenir quasi un milió dos-cents mil vots–, el va deixar a les portes de la Presidència. Pujol, amb el suport del PP, va iniciar el que seria el seu últim mandat.

De forma lenta però persistent, un nou factor havia anat modificant el mapa polític català des de mitjans dels anys noranta. El que havia estat un bipartidisme imperfecte entorn a PSC i CiU com a forces dominants des de l'ensulsiada del PSUC i UCD l'any 1982, estava virant cap a un model multipartidista de cinc forces. El PP creixia impulsat per la seva presència al Govern central; ERC ho feia amb el seu nou discurs independentista i l'aparició d'una nova generació de dirigents; i els ex-comunistes amb el nom d'Iniciativa per Catalunya viraven cap a la conversió en una força ecosocialista. Aquest panorama desplaçava l'elecció del president del pur enfrontament entre dos líders, encara que

aquests fossin Maragall i Pujol, a un complicat joc d'aliances que esdevenia el protagonista del nou escenari polític català. Les eleccions municipals a Barcelona de 1995 ja havien mostrat el fenomen quan l'enfrontament entre dos pesos pesats com Maragall i Roca no havia impedit la recuperació o el reforçament de les formacions minoritàries. La història que es va desenvolupar entre 1999 i 2003, amb l'anunciada retirada de Pujol i l'exacerbació de la disputa nacional arran de l'ofensiva neocentralista del segon govern Aznar, és probablement una història coneguda pel lector. Maragall i el PSC renovat, amb l'elecció de Montilla com a primer secretari, finalment van aconseguir la Presidència l'any 2003, però els factors d'entorn havien canviat completament: la Presidència sols es va obtenir gràcies a la coalició amb una doble aliança, Iniciativa d'una banda, i sobretot, amb una Esquerra molt crescuda –en part alimentada pel mateix discurs d'Aznar–, i l'agenda Maragall va haver d'adaptar-se a les prioritats i reclamacions dels seus socis. Tot i això, en el període de govern 2003-2006, i en la promulgació d'un nou Estatut, cal veure-hi l'intent no reeixit immediatament del President d'aproximar els sectors sobiranistes al discurs de la ciutadania, i alhora d'impulsar decididament la reforma federal d'Espanya, en el benentès que els dos projectes es consideraven part d'una mateixa estratègia, guanyar els independentistes per la causa de l'Espanya plural i convèncer als dirigents del

En el període de govern 2003-2006, i en la promulgació d'un nou Estatut, cal veure-hi l'intent no reeixit immediatament del president Maragall d'aproximar els sectors sobiranistes al discurs de la ciutadania, i alhora d'impulsar decididament la reforma federal d'Espanya, en el benentès que els dos projectes eren part d'una mateixa estratègia

PSOE de la necessitat d'adoptar l'Espanya plural per resoldre definitivament el plet històric de la naturalesa d'Espanya i la seva efectiva integració. Tals objectius no es van assolir en aquell moment. L'Estatut representava un canvi substancial a nivell d'arquitectura jurídica, i desencadenava la nova onada de reformes estatutàries, però la reforma constitucional quedava ajornada *sine die* per l'oposició del PP. Tanmateix, els costos a curt termini a nivell de confrontació van resultar notables. Es tractava d'acabar amb la "conllevància" orteguiana que havien practicat González i Pujol per passar a un diàleg franc i resolutiu. Caldrà esperar que en el futur la renúncia a la resignada "conllevància" germinin positivement.

Fins aquí aquestes notes històriques. Ja hem dit que l'etapa que es va obrir el 2006 amb l'elecció del president Montilla encara es massa d'hora per analitzar-la. Permetin però que, encara que sigui en forma de desiderata, intenti portar algunes d'aquestes reflexions cap al present, en un exercici potser impropri de l'ambició raonable d'un article com aquest. Hem dit que el gran èxit del PSC ha estat ser la garantia i el motor de la unitat civil de Catalunya, d'un procés que ha facilitat no sols la integració de tots els vessaments culturals del país, sinó també la renovació de les seves

elits. Doncs bé, avui Catalunya torna a tenir un repte de similars característiques al que tenia a l'alba de la democràcia, un repte potser més difícil i decisiu per la seva continuïtat com a poble. Prop d'un milió i mig de persones s'han incorporat a la nostra societat en els darrers deu anys; correspon al PSC, per allò que vol representar, pel seu paper en la història recent del país i per les responsabilitats que té en la governació, repetir un procés de característiques semblats al que hem descrit. Aconseguir que aquest, efectivament, continuï essent un sol poble, i que aquests nousvinguts esdevinguin plenament ciutadans catalans. I sent aquesta la principal tasca per davant, no és l'única: participar activament en l'impuls del procés de construcció europea és la tasca prioritària de la política progressista d'avui si volem conservar la cohesió social. I caldrà també reprendre el fil de l'Espanya plural des de posicions que no siguin defensives, trobant els aliats que permetin avançar-hi, i assentar el nou Estatut construint a partir de les eines que incorpora una governació més eficient i més propera. Són aquestes demandes que es presenten, no sols com a reptes immediats, sinó com a exigències dels electors que li han donat una tan amplíssima confiança. I per a fer tot això, caldrà incorporar nous sectors al projecte compartit, que vol dir donar-los protagonisme i deixar-los participar en la presa de decisions, acceptar potser que a Catalunya i des de la política ens cal generar un nou dinamisme. ■

Joan Fuster Sobrepera

Joan Rodríguez

IDEES ■

El PSC té projecte catalanista? Un breu recorregut per la seva proposta federal a través dels deu congressos del partit

JOAN RODRÍGUEZ

Professor de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Barcelona

La identitat catalanista del PSC ha estat sistemàticament qüestionada per alguns sectors polítics que han fet de la paraula *sucursalisme* el tòtem d'una tesi de fons que negava al PSC autoritat moral per representar la idea de nació catalana i, fins i tot, l'invalidava per liderar Catalunya i la seva reivindicació d'autogovern.

És en aquest context que l'autor s'interroga pel projecte catalanista del PSC, tot resseguint les resolucions congressuals d'aquests 30 anys de vida del partit, per arribar a un balanç contundent: el PSC ha esdevingut en aquest temps el veritable partit federal d'Espanya. Tal com observa l'autor, el catalanisme federal del PSC ha confeccionat una veritable alternativa tant al model de conflicte dosificat aplicat pel PNB, CiU i CC a les relacions entre els governs central i autonòmic, però també al de la supeditació *de facto* que en altres comunitats la política autonòmica ha experimentat envers la dinàmica política espanyola de conjunt.

Durant trenta anys, el programa ideològic dels socialistes catalans s'ha vertebrat a través de dos eixos principals: primer, l'eix de les propostes socioeconòmiques, encaminades a aconseguir un model de societat a partir dels valors i principis del socialisme democràtic; i segon, l'eix de la proposta catalanista, basada en una idea federal de l'autogovern que Catalunya exerceix dintre d'Espanya i en el marc d'Europa.

Des de la seva creació, el model de societat ha estat la bandera ideològica indiscutible del partit. El PSC és reconegut com el principal partit d'esquerres a Catalunya, i abasta un territori polític d'amplies fronteres, des de l'esquerra d'origen marxista fins a sectors liberals de centre. El pes d'aquesta identitat es tradueix també en una extensa producció d'idees i de propostes: la gran majoria de les resolucions congressuals, programes, conferències, convencions, textos i debats han estat dedicades a les qüestions que defineixen el model de societat defensat pel partit (política social, política econòmica, cultural, drets i valors...).

Podríem esperar el mateix respecte del programa catalanista del PSC. Sense anar més lluny, aquesta qüestió es troba íntimament lligada a les seves arrels fundacionals, quan les diverses famílies socialistes van unificar-se el 1978 per crear una organització catalanista d'esquerres, amb personalitat pròpia i en aliança política amb el PSOE, que evités la divisió de l'electorat socialista entre catalanistes i espanyolistes. No obstant, la identitat catalanista

del PSC ha estat sovint objecte de polèmica amb la resta de partits. A diferència de la identitat d'esquerres, la identitat catalanista del PSC ha estat sistemàticament qüestionada per alguns sectors polítics, que van convertir la idea de *sucursalisme* en el tòtem d'una tesi de fons que negava al PSC autoritat moral per representar la idea de nació catalana i, fins i tot, l'invalidava per liderar Catalunya i la seva reivindicació d'autogovern. Fa pocs anys, un dels publicistes més representatius de l'òrbita nacionalista seguia afirmant que "el PSC, en el seu conjunt, és des de fa molt temps un partit postnacional. Un partit al qual li fa una mandra horrorosa, a qui li provoca una fatiga còsmica, parlar de la qüestió catalana (...). No és que siguin gent que es passa el dia pensant en la qüestió catalana des d'una perspectiva espanyola o espanyolista. És que no hi pensen"¹.

No és d'estranyar que Miquel Iceta manifestés recentment el seu cansament per la "brama sobre la suposada manca de projecte catalanista del PSC"². Tanmateix, és cert que el PSC va cedir el pes de l'hegemonia política en aquest eix durant molt de temps, fet que li ha vingut provocant grans dificultats per representar de forma majoritària l'espai electoral catalanista. Encara avui, tal com mostra el *Baròmetre* de maig del Centre d'Estudis d'Opinió, un gruix significatiu d'individus situen el PSC en una posició d'identitat menys catalana respecte a la seva pròpia. Curiosament, això no ha impedit, des dels seus inicis, que el PSC també hagi estat vist com un partit nacionalista català per altres sectors polítics, ni que la seva relació amb

¹ Vicens Villatoro, *Catalunya després del tripartit. Una visió nacionalista*, Ed. Columna, Barcelona, 2004, p. 86-87.

² Miquel Iceta, "El catalanisme federalista, avui", a Jordi Font (ed.), *Una idea de Catalunya*, Ed. Pagès, Barcelona, 2008.

■ IDEES

el PSOE no hagi estat absent de tensions relacionades amb la qüestió nacional. Fins i tot, la creació recent de Ciutadans va estar justificada, entre d'altres motius, com una reacció a l'agenda política del Govern catalanista i d'esquerres que encapçalava el PSC, a qui es responsabilitzava de la deriva nacionalista de la política catalana.

En aquest context, interrogar-se pel catalanisme del PSC pren tot el sentit. El PSC té projecte catalanista, tal com li neguen altres actors? Quin ha estat? Com ha evolucionat? El nostre interès no parteix de la sospita en sentit negatiu a aquestes qüestions. Ben al contrari, trenta anys després de la seva creació, les diverses etapes per les que ha transcorregut la nostra vida política, la consolidació de l'Estat autònom, l'ampliació progressiva de l'autogovern i la pròpia evolució del PSC, que avui governa la Generalitat, aconsellen fer balanç. Una manera d'abordar aquest recorregut consisteix a resseguir el camí d'allò que el partit ha aprovat en la seva màxima instància de decisió. Les resolucions dels congressos del PSC han estat, cita rere cita, el moment crucial per establir la veu i l'opinió dels socialistes catalans en els eixos ideològics que els defineixen. Per manifestar les aspiracions del partit respecte al model de societat, i per proposar el paper que la Generalitat i els ens locals han d'exercir en el conjunt de l'Estat.

D'entrada, el plantejament del nostre recorregut se situa més enllà del debat al voltant de l'essència del catalanisme, què és i què no és catalanisme. D'aquesta manera, deixem al marge les posicions més excloents que consideren el catalanisme únicament com un sinònim de nacionalisme. Per contra, entenem l'àmbit del catalanisme com aquell espai polític on s'hi retroben tots els qui consideren Catalunya com a subjecte polític, al qual se li poden conferir diversos tipus d'estatus polític, que s'estenen des de l'autonomia fins a la independència com a Estat. Només des de tal perspectiva podem referir-nos a aquest àmbit ideològic sense deixar fora cap d'aquells individus o forces que, durant més de cent anys, s'han proclamat catalanistes per convicció pròpia.

En aquesta idea del catalanisme, el PSC ha begut clarament d'una de les dues matrius que han estructurat el pensament polític català contemporani, seguint la formulació oferta pel professor Molas³. Una matriu que des de Pi i Margall i Almirall ha fet del federalisme la formulació

³ Isidre Molas, *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*, Edicions 62, Barcelona, 2001.

política principal del catalanisme d'esquerres, i que en l'actual període democràtic ha tingut el PSC com a plataforma primordial per impulsar la seva aplicació, sense deixar de banda el significatiu paper que va representar en aquesta reivindicació el PSUC i posteriorment ICV.

Entenem l'àmbit del catalanisme com aquell espai polític on s'hi retroben tots els qui consideren Catalunya com a subjecte polític, al qual se li poden conferir diversos tipus d'estatus polític, que s'estenen des de l'autonomia fins a la independència com a Estat

En la història del PSC, des del punt de vista de la seva proposta de catalanisme federal, es poden distingir tres grans cicles polítics. Un primer *cicle de fundació*, que aniria des de la seva creació fins a mitjans dels anys 80, en el qual el PSC va apostar per impulsar el desplegament de la Constitució i de l'Estatut. Un segon *cicle d'aprofundiment*, que s'iniciaria amb el I Congrés d'Homages i Dones d'Esquerres el gener de 1986, seguit poc temps després per la proposta federal del Vè Congrés. Els continguts d'aquesta proposta alimentarien el discurs del PSC durant la dècada següent. A partir de 1998, però, una sèrie de fets polítics obririen un tercer *cicle de reforma*, marcat per l'entrada de Pasqual Maragall en l'escena autònoma i la presència de José María Aznar en el Govern central. L'evolució de l'agenda de reformes de Maragall s'acceleraria amb l'arribada al Govern de la Generalitat i l'aprovació d'un nou Estatut d'Autonomia el 2006. Des de llavors, la presidència de José Montilla i el desplegament del nou Estatut semblen encaminar el cicle polític del PSC i el futur del catalanisme en el seu conjunt vers una nova època encara per definir.

El cicle de fundació

Els precedents immediats del PSC es troben en el pacte que el Partit Socialista de Catalunya (Congrés) i la Federació Catalana del PSOE van signar per presentar-se junts a les eleccions de juny de 1977⁴. Cal retenir el fet que aquesta és l'única aliança que el PSOE acceptarà realitzar abans de les primeres eleccions democràtiques. D'aquesta manera, el PSOE feia una excepció a la seva arriscada estratègia per ocupar el màxim espai possible de l'electorat de centreesquerra. En la resta de circumscripcions electorals, els socialistes de Felipe González van decidir competir a les urnes amb les altres candidatures socialistes (moltes d'elles agrupades al voltant del Partit Socialista Popular de Tierno Galván), per tal de forçar posteriorment la seva absorció, tal com va acabar produint-se a causa dels pobres resultats que va obtenir el PSP i les altres candidatures.

En conseqüència, podem entendre aquesta coalició

⁴ Gabriel Colomé, *El Partit dels Socialistes de Catalunya: estructura, funció i electorat (1978-1984)*, Edicions 62, Barcelona.

Joan Rodríguez

Joan Rodríguez

■ IDEES

entre els dos corrents socialistes com un reconeixement, per part del PSOE, de la situació diferencial de l'espai polític català, tal com ja s'havia posat de manifest durant l'oposició al franquisme. Però hi ha també la voluntat d'evitar la divisió que el socialisme català havia patit durant els anys 20 i 30, i que va afeblir-lo durant la II República⁵. Recordem que la reunificació del socialisme troba un primer precedent en la creació del PSUC el 1936, on la Unió Socialista de Catalunya i la Federació Catalana del PSOE van convergir amb altres sectors de l'esquerra catalana. Però la Guerra Civil i la política impulsada des de la URSS van fer descarrillar aquella primera experiència.

La candidatura *Socialistes de Catalunya* és, per tant, el primer fet diferencial català en l'arribada de la democràcia, abans que els resultats electorals del 15 de juny mostressin també un electorat diferent. El document d'acord que formà la coalició, l'anomenat Pacte d'Abril, es va fundar sobre sis principis reivindicatius compartits per PSC-C i PSOE. Entre aquests destacava "el reconeixement del dret a l'autodeterminació a les nacionalitats i pobles de l'Estat espanyol" i "la recuperació de les institucions i principis configurats en l'Estatut de 1932, la seva actualització i aprofundiment"⁶. La formació de la candidatura socialista unitària es va marcar uns objectius polítics concrets, entre els quals "l'exigència constitucional d'una estructura d'Estat que garanteixi a Catalunya l'aprofundiment de la seva autonomia, més enllà dels nivells previstos en l'Estatut de 1932 i d'acord amb les necessitats reals d'aquest moment, i aboni el procés d'autonomia de les nacionalitats i regions diferenciades de l'Estat espanyol".

A tenor d'aquestes reivindicacions, el contingut del Pacte es pot considerar un precedent polític rellevant de cara a l'elaboració posterior de la Constitució Espanyola i a la recuperació de la Generalitat. L'horitzó essencial, compartit amb la majoria de forces polítiques, era aconseguir una Constitució. I en aquesta, el catalanisme polític, i amb ell el PSOE, hi apostaven per establir el reconeixement de les nacionalitats existents al si d'Espanya. En canvi, la formulació política de com havia

⁵ En 1923, la polèmica entre Fabra Ribas, dirigent del PSOE, i Rafael Campalans al voltant de la concepció del projecte federalista (autonomista per a Fabra, bilateral per a Campalans) conduirà a la creació de la Unió Socialista de Catalunya (USC), i obrirà una divisió en l'espai socialista a Catalunya que durarà dècades. Cfr. Daniel Guerra, "Socialismo y cuestión nacional en la España de la Restauración (1875-1931)", *Revista de Estudios Políticos*, núm. 137, p. 202-209.

⁶ *Pacte d'Abril*. Recollit al "Document 1" que es va preparar per al

d'organitzar-se el nou entramat de poders que se'n derivaria restava un aspecte indefinit i per resoldre.

El tractament genèric de la qüestió federal també estaria present en les resolucions congressuals aprovades durant el Ir Congrés del PSC de juliol de 1978. En els seus estatuts fundacionals, ratificats pel Congrés, el PSC es proposa com a objectius essencials "la consecució d'una societat sense classes, socialista i autogestionària (...) i la reivindicació de la personalitat nacional de Catalunya" (art. 1). Per la seva banda, la declaració de constitució definia el PSC com un "partit nacional", que aspirava "a la plena recuperació de les llibertats nacionals de Catalunya" i es fixava com a horitzó l'assoliment de la República Federal. Un objectiu, però, de poc valor operatiu, aprovat en el moment que el projecte de Constitució abordava, en aquell estiu de 1978, les etapes finals de la seva elaboració⁷.

En aquest primer text programàtic, la definició política de la reivindicació nacional estava marcada per una manifesta terminologia marxista, que vinculava "opressió nacional" i "opressió de classe", com es pot veure en aquesta afirmació contundent: "els treballadors de Catalunya formem una mateixa nació oprimida i necessitem constituir-nos en una mateixa força que acabi amb la dominació i l'explotació". Aquests principis i declaracions fundacionals es van concretar en l'objectiu de "recuperar una àmplia autonomia per a Catalunya", on es pugui fer realitat "la plena normalització cultural i lingüística" de Catalunya.

Lògicament, el conjunt de postulats ideològics del PSC, inclosos els del federalisme, estaven supeditats a les urgències d'un moment polític que dificultava un treball més pragmàtic i operatiu. No només hi havia l'exigència de donar estabilitat a un règim democràtic i d'autonomia que estava naixent en mig d'enormes dificultats. També el PSC estava en una fase d'institucionalització que hauria de convertir-lo en un veritable partit cohesionat i que en aquells moments resultava ser un procés ple d'obstacles i tensions que encara es visualitzarien en els dos congressos següents.

Congrés d'Unitat de 1978. Es pot consultar el text a través de la web del PSC (www.psc.cat) o bé al número 107/108 de Papers de la Fundació Rafael Campalans (www.fcampalans.cat).

⁷ Els Estatuts fundacionals i la Declaració es poden trobar en el document original "Estatuts i declaració de constitució", en format digital en la web del partit (www.psc.cat), juntament amb la resta de resolucions congressuals fins a l'actualitat, en castellà i en català. D'ara en endavant, ens remetem a aquesta web per trobar les fonts citades en aquest article.

■ IDEES

Així s'entén que en la resolució política del II Congrés (1980), el PSC-PSOE, autoproclamat "partit de les autonomies" (p. 19), mantingués la combinació de postulats maximalistes (com la defensa del dret a l'autodeterminació i l'objectiu de convertir la Generalitat en Estat federal en el marc d'una República Federal espanyola, p. 16), amb propostes més concretes i adequades a aquell moment polític. Així, es proposava desenvolupar la legislació inicial bàsica de l'Estatut, per tal de construir l'autogovern i institucionalitzar políticament Catalunya (a través de la llei de les institucions, la llei electoral, o la llei d'organització territorial...) (p. 21, 23-24), al mateix temps que es descentralitzava el poder des de l'Estat i des de les Diputacions a la Generalitat i les comarques (p. 22).

Convé recollir la percepció d'insatisfacció i la lectura crítica que el PSC feia tant de la Constitució (quan proposava superar ja el sostre constitucional per ampliar el marc autonòmic, p. 13-14) com de l'Estatut acabat d'aprovar ("que no és el que haguéssim desitjat"). Finalment, destaca la voluntat de traslladar la concepció federal que es postulava per a l'àmbit estatal també al model organitzatiu de partit que havia de vertebrar el socialisme espanyol.

En el període de govern del president Calvo Sotelo, tindrien lloc dos fets transcendents per al recorregut del PSC i el seu projecte catalanista: els acords de la LOAPA entre UCD i PSOE, amb l'objectiu d'uniformitzar el procés autonòmic en perjudici de les comunitats històriques; i el canvi de reglament al Congrés dels Diputats, que significarà la fi del grup parlamentari dels socialistes catalans (i també el dels socialistes del País Basc i Navarra) que havia funcionat durant les dues primeres legislatures. La LOAPA, després suavitzada pel Tribunal Constitucional, capgirava el discurs federalista del PSOE fins aquell moment i l'allunyava de la línia defensada pel PSC. La pèrdua del grup parlamentari diluirà la veu i l'autonomia del PSC al Congrés i permetrà CiU monopolitzar *de facto* la presència catalana a la cambra baixa. Totes dues decisions van resultar traumàtiques per al PSC, tot i haver-les digerit aparentment sense greus conflictes, i van condicionar llargament la seva posició política a Catalunya i la seva relació amb el PSOE.

Sobta l'exigüitat amb què es va tractar la qüestió federal en el III Congrés, celebrat a Castelldefels el 1982, després d'aquests dos esdeveniments. En la resolució d'aquest III Congrés, es reafirma la voluntat de transformar Espanya en Estat federal, i es concreta la prioritat del desenvolupament autonòmic a través de la culminació dels processos d'autonomia en curs (amb competències i finançament sufi-

cient) i de les lleis institucionals pendents (p. 8). Amb la perspectiva d'arribar al poder de l'Estat en les properes eleccions generals, el PSC demanava al "Partit Federal" la constitució d'una Comissió de Treball per acordar els criteris amb els quals s'havia de culminar la descentralització (p. 8), el que denotava la confiança del PSC en la seva capacitat d'influència sobre el seu partit germà, encara en aquell moment a l'oposició.

Però l'evolució política del bienni següent (victòria del PSOE a l'octubre de 1982 i majoria absoluta de CiU a les autonòmiques de 1984) van forçar un progressiu allunyament del discurs maximalista, i un apropament a fórmules més concretes i més en consonància amb els problemes que en aquell moment ja es començaven a detectar en el procés autonòmic.

La resolució del Vè Congrés (1987), subsidiària de la Primera Conferència d'Homes i Dones d'Esquerra celebrada un any abans, alimentarà el discurs del PSC en matèria de catalanisme federal, i gran part de les seves propostes entraran en l'agenda política espanyola dels anys 90

Així, en el IVt Congrés s'abandona l'exigència immediata de l'Estat federal i es passa a centrar-se en el procés autonòmic en marxa, sobre el que ja es plantegen alguns dubtes importants, en reconèixer que l'Estat de les autonomies encara no és una realitat política en marxa: "l'Estat de les autonomies, com a ESTAT (sic), encara no ha existit (...). El que pugui esdevenir demà (...) continua sent un punt d'interrogació" (punt 3). Ja en aquest moment s'assenyala una segona etapa del procés autonòmic, encara per iniciar, on es decidirà "l'organització definitiva de les disset autonomies en un conjunt políticament harmònic". I és en aquest context de major pragmatisme on el PSC introdueix per primer cop, en les seves resolucions congressuals, dues reivindicacions de transcendència política i programàtica que romandran actives fins a l'actualitat: convertir el Senat en una Cambra de les Autonomies; i reconèixer les CCAA com a actors claus en la política espanyola i en la formació dels interessos de l'Estat.

El PSC començava a apuntar la necessitat de major realisme en el seu programa federalista, la qual cosa l'obligava a perfilar amb més detall la diagnosi i els condicionants del procés autonòmic en marxa.

El cicle d'aprofundiment

La celebració, el gener de 1986, de la *I Conferència d'Homes i Dones d'Esquerra* va oferir l'oportunitat per plasmar un esforç de renovació i obertura en el partit. En menys de deu anys, Catalunya havia passat d'estar governada per un règim autoritari a recuperar la Generalitat i entrar en una etapa de govern nacionalista que s'albirava extensa ja en aquell moment. Per la seva banda, el PSC s'havia con-

Joan Rodríguez

Joan Rodríguez

■ IDEES

vertit en el principal partit de Catalunya en l'àmbit municipal i en un puntal important de la majoria socialista al conjunt d'Espanya, i disposava d'una capacitat d'influència creixent sobre els afers d'Estat des de les seves responsabilitats al govern de González. Tanmateix, per dos cops consecutius s'havia vist superat per la coalició de Convergència i Unió, que ja en aquell moment mostrava la voluntat de voler recloure el socialisme català a la condició de partit sucursalista supeditat a uns interessos aliens als de l'electorat català. El PSC estava perdent la bandera del catalanisme i corria el risc de veure encogit l'espai polític que havia representat en els primers anys de la democràcia.

En els debats d'aquesta I Conferència es va posar sobre la taula una diagnosi de l'estat del desenvolupament de l'autonomia catalana. Destacaren les aportacions dels professors Eliseo Aja i Antoni Castells (tots dos explorant propostes d'aprofundiment de l'autogovern), així com la de Jordi Solé Tura, que, d'aquesta forma, sumava la seva experiència com a ponent constitucional a l'espai polític socialista⁸.

Les aportacions d'aquest debat van configurar la base del programa federalista contingut en la resolució del Vè Congrés del PSC, celebrat el desembre de 1987. Malgrat el balanç positiu del desplegament autonòmic, la ponència constatava per primer cop que el problema de la inserció de les nacionalitats històriques en l'Estat democràtic no havia quedat resolt en el desplegament del pacte constitucional: "Catalunya és una qüestió d'Estat pendent" (p. 16). Entre els obstacles més importants, el Congrés va identificar-ne tres: un sistema de distribució de competències imprecís; la reforma encara pendent de l'Administració central per adequar-se al procés autonòmic; i la indefinició de la posició de l'administració local en el conjunt dels poders de l'Estat.

Davant d'aquesta situació, el PSC va fer un esforç per "objectivar la reivindicació autonòmica", sobre la base d'un diàleg permanent amb les institucions de l'Estat. En aquesta línia, la resolució va establir una "proposta federal per a Espanya", basada en cinc grans punts:

1. Un sistema de distribució de competències entre Administracions precís i acceptat de forma general.
2. Una reforma en profunditat de l'Administració de l'Estat, amb especial incidència en l'administració perifèrica, on es proposava concentrar el conjunt de les competències de l'Estat al voltant de la figura del Delegat del Govern.
3. L'establiment de fórmules de participació i de coresponsabilització de les Comunitats Autònomes en la política de l'Estat, amb un Senat reformat i l'impuls d'altres instàncies, com les conferències ministerials, etc.
4. Un model d'hisenda que aprofundeixi els principis d'autonomia i suficiència de les comunitats autònomes. La resolució va establir una proposta genèrica de repartiment de la despesa pública de 50-25-25 (50% per a l'Administració Central, 25% per a les Comunitats Autònomes i 25% per als ens locals).
5. La redefinició del paper de les Corporacions locals en la nova estructura de poders de l'Estat autonòmic.

L'elaboració d'aquesta *agenda federal* corresponia a una concepció més pragmàtica respecte a la qüestió autonòmica, fonamentada en el ventall de possibilitats que permetia el Títol VIIIè de la Constitució. En aquest model obert, el PSC era partidari de "no forçar ni exigir el mateix ritme a totes les CCAA" (p. 17). El federalisme esdevenia un horitzó polític de referència per al procés de descentralització, seguint la idea de Solé Tura que "l'important no és el nom, sinó la cosa. L'important és que l'Estat espanyol acabi funcionant com un Estat federal"⁹.

El Xè Congrés, celebrat a Barcelona el mes de juliol de 2004, va actualitzar la proposta federal de l'Espanya plural amb la incorporació de la reforma de l'Estatut d'Autonomia i amb la reafirmació dels quatre federalismes (amb una proposta fiscal de distribució entre administracions del 40-30-30), que ara havien entrat de ple en l'agenda del Govern del nou executiu a la Generalitat

Resulta especialment significatiu que la resolució vinculés directament el projecte federal amb el manteniment d'una personalitat i una veu diferenciades en el socialisme català ("som un partit nacional"). El PSC hi reivindicava haver marcat distàncies en matèria de política autonòmica amb les decisions del Govern central "quan ha calgut" (p. 15), al mateix temps que reconeixia una actitud massa reservada de vegades, a l'hora d'explicar les posicions pròpies, que havia conduït a una polarització del debat autonòmic entre el nacionalisme català i el Govern de l'Estat. Per trencar aquesta tendència en el futur, el PSC reafirmava la voluntat de recuperar el

⁸ Les principals intervencions sobre la qüestió federal es van recollir en el número 6 de la revista *L'Opinió Socialista*, 1986. Posteriorment aquests textos i altres s'editaríen a DD AA, *Federalisme i Estat de les Autonomies*,

Edicions 62, Barcelona, 1988.

⁹ Jordi Solé Tura, "Una lectura autonomista i federal del model d'Estat constitucional", *L'Opinió Socialista*, núm. 6.

■ IDEES

grup parlamentari propi al Congrés i al Senat (“una reivindicació pendent i plenament vigent”, p. 16) i insistia en la necessitat de disposar d’un projecte estatal autòcton: “Des de Catalunya hem de tenir una política per a Espanya” (p. 17). No es deixa de percebre en aquestes proclames una certa actitud defensiva i reactiva davant de les diatribes que el nacionalisme conservador començava a acumular en contra dels socialistes catalans, amb un evident rendiment polític per a CiU.

La transcendència de la “proposta federal” del Vè Congrés va tenir un primer reflex en l’aprovació, al 31è Congrés Federal del PSOE, poques setmanes més tard, d’una resolució on s’afirmava que l’experiència dels països amb estructura federal era útil per al disseny de l’evolució futura de l’Estat de les autonomies. Durant els anys següents, la proposta de 1987 alimentarà el discurs del PSC en matèria de catalanisme federal, i gran part de les seves propostes entraran en l’agenda política espanyola dels anys 90.

En el VIè Congrés, celebrat el 1990 a Girona, la resolució final reconeix obertament que el procés autonòmic ha entrat en un cert estancament, i que la descentralització no es pot donar per tancada. Els nombrosos conflictes competencials, el desequilibri financer que començaven a patir algunes autonomies i la feblesa dels mecanismes de cooperació entre administracions eren signes d’aquesta percepció de paràlisi. Per fer-hi front, el PSC reiterava els eixos de la seva proposta federal de 1987 i hi afegia l’oferta d’un Pacte d’Estat per fer avançar la proposta federalista. En cas contrari, la resolució alertava del risc que una desnaturalització de l’Estat de les Autonomies esdevingués un estímul per al nacionalisme radical. La defensa de la descentralització com a antídoto contra una deriva secessionista era una argumentació nova en el discurs federalista del PSC, i responia a l’interès que CiU (i la nova direcció d’ERC d’aquell moment) començaven a manifestar pels processos d’independència dels nous Estats bàltics.

Políticament, però, la novetat de l’apartat sobre la qüestió federal es trobava en la crida que feia el partit per arribar a acords entre les principals forces polítiques catalanes, i en particular en favor de l’entesa entre CiU i PSC, a fi d’afavorir els temes relatius al desplegament institucional (punt 77).

El canvi d’orientació envers CiU es va fer encara més patent en la resolució del VIIè Congrés a Sitges (1994), on el PSC desenvolupava, per primer cop, una extensa argumentació política sobre la seva participació en la política

Joan Rodríguez

espanyola, expressament lligada a la definició que el partit feia del fet nacional català (punt 4.1). L’apartat de política espanyola es trobava principalment dedicat a l’estabilitat governamental i la política de pactes del socialisme a nivell espanyol. En aquell moment, PSOE i CiU portaven ja un any integrant la majoria parlamentària en el Congrés dels Diputats, mentre que el PSC es debatia en una profunda controvèrsia interna. Això pot explicar l’absència de crítiques o retrets envers els nacionalistes a la resolució congressual. A més de donar ple suport al pacte entre PSOE i CiU (“La nostra política d’oposició a Catalunya no té per què posar en perill la necessària estabilitat del govern a nivell d’Espanya”, deia el punt 4.6), es manifestava la voluntat que els pactes amb CiU a nivell general tinguessin també una traducció a Catalunya.

En canvi, l’impuls autonòmic rebia una atenció molt més limitada en l’espai, i se centrava en la culminació dels acords assolits en matèria de transferències i finançament, i la insistència en reclamar la reforma del Senat i de l’Administració general i perifèrica (punt 4.4.2). La proximitat de l’èxit de la celebració olímpica va donar peu a la presentació d’aquest esdeveniment com un símbol de l’ideal federal, de l’afirmació de la identitat nacional de Catalunya i de la solidaritat amb la resta d’Espanya (punt 4.2). La lectura de la resolució mostra clarament que s’havia passat de parlar en termes d’Estat federal a una concepció més pragmàtica, centrada en el sentit federal de l’Estat de les Autonomies¹⁰.

A mitjans dels anys 90, el PSC donava mostres de cercar un nou impuls polític que tindria conseqüències també en el discurs catalanista i federal. Es va produir un conjuntura política favorable: la derrota del PSOE i l’arribada del Partit Popular al Govern central; la pèrdua de la majoria absoluta de CiU, que l’obligava a intercanviar suports amb el PP; i el procés de renovació interna en el lideratge del PSC configuraven un marc polític nou. També cal tenir en compte que la participació de CiU en la governabilitat espanyola va permetre portar a la pràctica una part dels continguts de la proposta federal de 1987, sovint amb un paper actiu per part del PSC, tot i que la seva posició de feblesa parlamentària a Catalunya li va impedir treure’n rendiment polític. També la candidatura de Joaquim Nadal havien introduït novetats en el discurs polític del PSC durant la campanya autonòmica de 1995. Com a exemple, en la seva conferència de llançament de la candidatura, Nadal es va declarar partidari d’esgotar immediatament el sostre de l’autogovern, per tal de procedir a una reforma de l’Estatut que incrementés el nivell competencial i el finançament¹¹.

¹⁰ De cara a la preparació del Congrés, el Consell Nacional havia aprovat el 12 de setembre de 1993 el document *Per un programa catalanista*, que després va ser objecte de debat en la jornada *Per un nou programa catalanista*, convocada pel partit el 10 i 11 de desembre del mateix any.

¹¹ *El meu compromís per Catalunya*, conferència celebrada a Barcelona el 23 d’octubre de 1995.

Joan Rodríguez

En aquest context, la resolució del VIIIè Congrés, el 1996, esdevé un punt de transició en l’agenda del catalanisme federal. Hi havia la voluntat de fer balanç de la proposta de 1987. El preàmbul de la resolució reconeixia que la victòria del PP i la derrota del PSOE, en el marc general d’un rebrot a Europa de conflictes polítics derivats de vells problemes nacionals no resolts, situava el PSC en l’obligació d’obrir una nova etapa del projecte socialista, caracteritzada per un aprofundiment de l’autogovern.

La resolució realitzà un balanç de la proposta de 1987 i de la seva continuació en els dos congressos posteriors. Es van introduir alguns temes nous, com la reivindicació de la presència de la Generalitat a les institucions europees, o la referència concreta als models federals que havien de servir d’exemple al nou plantejament del PSC en matèria d’autogovern: EEUU, Canadà, Alemanya, Àustria, Austràlia o Suïssa. En aquest aspecte, la posició del PSC s’havia transformat força respecte als primers congressos (“la nostra concepció no és compatible amb la concepció de Govern Federal, que s’observa en els actuals Estats que s’anomenen federals”, afirmava la resolució del II Congrés el 1980).

Com a principal novetat, s’introduïa la noció de “federalisme diferencial” o “federalisme de les nacionalitats i de les regions”, per tal de fer compatible la doble aspiració que bategava darrera de la lectura federal de la Constitució defensada pel PSC. D’una banda, la pretensió d’afavorir la cohesió de les polítiques en l’àmbit de les competències comunes, que requeria la cooperació federal entre comunitats, per al que es proposava l’impuls de conferències de presidents autonòmics, conferències sectorials, participació de les CCAA en la política exterior i de la UE. I d’altra banda, l’exercici de les competències relacionades amb els fets diferencials, per al qual es reclamava una relació bilateral amb l’Estat (p. 29-30). Amb aquesta idea de “federalisme diferencial”, el PSC es volia distanciar dels qui promovien un federalisme uniforme (dins del PSOE) i dels qui proclamaven una autonomia amb relacions purament bilaterals (CiU).

Per la resta, la proposta federalista del VIIIè Congrés mantenia els cinc eixos ja apuntats, amb una major concreció en les propostes i principis que haurien de desenvolupar les reivindicacions encara pendents.

■ IDEES

El cycle de reforma

Tot i que ja s’apuntava l’obertura d’una nova etapa, el Congrés de l’Hospitalet de 1996 significà políticament un punt de tancament, tant de les disputes obertes en el Congrés anterior de 1994, com de la formulació federalista feta el 1987. Òbviament, aquelles propostes que seguien sense tenir aplicació política es van mantenir. Però en el futur es presentarien amb una nova formulació i amb un nou lideratge.

El nou cycle que es va obrir a partir de 1996 es va caracteritzar per l’increment del protagonisme del PSC en la política catalana. Es poden distingir tres moments diferenciats: la preparació de la candidatura de Maragall per a les eleccions de 1999; l’etapa d’oposició en l’última legislatura de Jordi Pujol; i finalment la formació del Govern Catalanista i d’Esquerres. Tots tres moments separats pels Congressos de 2000 i 2004.

L’elecció de Narcís Serra com a nou primer secretari el 1996 va precedir l’arribada de Pasqual Maragall per convertir-

se en presidentiable del PSC. El tàndem Serra-Maragall va introduir canvis substancials en la proposta del catalanisme federal del partit, amb el propòsit de fer realitat les creixents expectatives sobre la victòria del PSC en les següents eleccions autonòmiques. Paral·lelament, van posar en marxa una estratègia d’eixamplament de l’espai polític, per ampliar les fronteres electorals tradicionals del partit.

Com a teló de fons, l’experiència de quasi vint anys d’Estat autonòmic va donar lloc a l’aparició d’un balanç contradictori. La profunda descentralització duta a terme durant aquests anys havia ampliat l’autogovern de Catalunya fins a un nivell sense precedents contemporanis. No obstant, la generalització del procés i l’absència en els dos grans partits espanyols d’un discurs federal sobre la diversitat dintre d’Espanya havia diluït el reconeixement del fet diferencial català en la dinàmica de l’engranatge autonòmic. Fins al punt que la distinció entre nacionalitats i regions que establia la Constitució de 1978 havia perdut el seu significat polític. Com a conseqüència d’això, les disfuncions no resoltes del model autonòmic posaven l’autonomia catalana en una situació paradoxal: amb més autogovern que mai, la seva posició al conjunt d’Espanya s’havia afeblit. Entre les causes, una Administració estatal que seguia conservant els centres de poder claus, una presa de decisions diluïda entre disset autonomies i l’emergència

¹⁰ De cara a la preparació del Congrés, el Consell Nacional havia aprovat el 12 de setembre de 1993 el document *Per un programa catalanista*, que després va ser objecte de debat en la jornada *Per un nou programa catalanista*, convocada pel partit el 10 i 11 de desembre del mateix any.

¹¹ *El meu compromís per Catalunya*, conferència celebrada a Barcelona el 23 d’octubre de 1995.

■ IDEES

de Madrid com un pol econòmic i polític de referència internacional, que deixava enrere el tradicional lideratge de Catalunya dins d'Espanya.

Aquesta era la interpretació, en termes genèrics, que va alimentar el discurs polític de Pasqual Maragall en aquests anys, tal com va posar de manifest en la conferència de presentació del document *Per Catalunya. Ara un nou federalisme* el setembre de 1998¹². En aquest discurs, Maragall combinava algunes propostes tradicionals del PSC en matèria de federalisme, com la reforma del Senat, amb la introducció de nous elements programàtics. La seva tesi política proposava un nou pacte constitucional, que permetés una lectura federal per ampliar el nivell d'autogovern de les comunitats autònomes i recuperés el sentit diferencial de la distinció entre nacionalitats i regions.

Mesos més tard, Maragall proposava l'elaboració d'una Carta Autònoma, un text que havia de ser elaborat pel Parlament i addicionat a l'Estatut, afegint-hi una concepció federal de l'Estat i una organització política nova de la Generalitat. La Carta significava, en la pràctica, una via per ampliar l'autogovern evitant haver de passar per un incert procés de reforma estatutària. Paral·lelament, Maragall va teixir la formulació dels *quatre federalismes*, una nova proposta per donar sentit al relat del PSC en matèria federal, i que feia referència al conjunt de mesures organitzades al voltant de quatre àmbits: polític-institucional, fiscal, cultural i judicial. L'èmfasi en el reconeixement de la diversitat lingüística i cultural d'Espanya i en la descentralització del poder judicial de l'Estat eren les dues grans novetats en la proposta dels quatre federalismes.

Les propostes de Maragall van ser recollides pel partit, per primer cop, en el programa electoral de les eleccions autonòmiques de 1999¹³. També van esdevenir la base perquè, a les eleccions generals de 2000, el PSC presentés un programa electoral propi, complementari amb el del PSOE. El programa, que va generar discrepàncies internes en l'executiva del partit, recollia substancialment bona part de les mesures pertanyents a la proposta dels quatre federalismes.

El IXè Congrés, celebrat el juny de 2000, va servir per recollir tot aquest esforç de renovació programàtica del federalisme dins de la doctrina del partit. En la seva resolució, s'introduïa la reivindicació de la Espanya plural, basada en tres aspectes principals: el programa federal formulat al voltant dels quatre federalismes, l'elaboració de la Carta Autònoma i la proposta de reforma constitucional, per "avançar en l'Espanya plurinacional i federal".

Els resultats electorals de 1999 van portar el PSC a fer un pas més enllà, amb l'objectiu de minar l'aliança entre CiU i PP. Amb l'objectiu de reforçar l'entesa entre els partits de l'oposició, PSC, ERC i ICV van signar a finals de novembre de 2001 un acord per ampliar l'autogovern, que obria la porta a la reforma de l'Estatut i en la pràctica significava donar per superada la proposta de Carta Autònoma¹⁴. Com a reacció, CiU va llençar la proposta de fer una reforma general que donés lloc a un Estatut nou¹⁵. En el marc d'aquesta confrontació, el PSC presentà el març de 2003 unes *Bases per a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, amb una sèrie de principis i propostes per abordar l'eventual reforma estatutària.

La reforma de l'Estatut d'Autonomia de 2006, amb totes les seves contradiccions, ha permès activar gran part de les reivindicacions de l'agenda federal del PSC. Però també ha deixat palès els límits de la Constitució de 1978 per assolir un Estat que funcioni amb una lògica realment federal

Dos anys més tard, a poques setmanes de començar la campanya electoral de 2003, el Consell Territorial del PSOE, del que Pasqual Maragall formava part, va aprovar l'anomenada *Declaració de Santillana*¹⁶. Era una resposta a les pressions dels socialistes catalans perquè el PSOE s'impliqués obertament en la reforma de l'autogovern català i de la Constitució. El document assumia la idea de l'Espanya plural i proposava la reforma constitucional per convertir el Senat en cambra de representació autonòmica. També acceptava la possibilitat d'una reforma en alguns estatuts d'autonomia, amb la condició que aquesta es realitzés amb un elevat grau de consens polític.

La signatura de l'Acord per formar el Govern Catalanista i d'Esquerres conduí, el desembre de 2003, a la formació del govern tripartit encapçalat per Maragall i recolzat pel PSC, ERC i IC-V. Aquest acord programàtic¹⁷ contenia una extensa llista de reformes polítiques i institu-

Vallès, *Una agenda imperfecta: amb Maragall i el projecte del canvi*, Edicions 62, Barcelona, p. 352-356

¹⁵ *Catalunya sense límits*, conferència d'Artur Mas a Barcelona el 21 d'octubre de 2002.

¹⁶ *La España Plural: La España Constitucional, La España Unida, La España Positiva*, Santillana del Mar, 30 d'agost de 2003. Es pot trobar el document en format digital a www.psoe.es.

Joan Rodríguez

Joan Rodríguez

IDEES

cionals, entre les quals destacava l'acord per iniciar la reforma de l'Estatut d'Autonomia.

El Xè Congrés, celebrat a Barcelona el mes de juliol de 2004, va actualitzar la seva proposta federal de l'Espanya plural amb la incorporació de la reforma de l'Estatut d'Autonomia i amb la reafirmació dels quatre federalismes (amb una proposta fiscal de distribució entre administracions del 40-30-30), que ara havien entrat de ple en l'agenda del Govern del nou executiu a la Generalitat. Assumia la reforma de la Constitució com un fet en curs i posava un èmfasi especial en el reconeixement de la identitat plurinacional d'Espanya. En canvi, en la línia dels darrers congressos del partit, deixava en un punt indefinit el model de relacions que havia de mantenir amb el PSOE, assenyalant que "la Comissió Executiva del Partit establirà en cada moment l'articulació parlamentària més adequada per assolir els nostres objectius" (p. 113). Aquesta qüestió havia recuperat importància després de les tensions aparegudes, en els darrers mesos, entre ambdós partits i que van desembocar en un pols per reafirmar la posició del PSC en el Congrés Federal del PSOE de juliol de 2004.

Sísif victoriós? El futur del catalanisme en el PSC

L'interludi entre el Xè Congrés i la cita de juliol de 2008 ha estat un temps marcat per un ritme polític trepidant al PSC i al conjunt de la política catalana. Els esdeveniments que s'han anat succeint en aquest temps han estat producte, en gran part, de la posada en marxa per part dels governs de Maragall, primer, i de Montilla, posteriorment, del projecte de catalanisme federal que el PSC ha anat teixint durant molts anys. La reforma de l'Estatut de Catalunya n'ha estat el màxim exponent, però no l'únic. Des de 2006, el seu desplegament posa a prova la capacitat dels seus impulsors per traduir en termes d'autogovern el potencial polític del text aprovat en referèndum, a l'espera que la resolució dels diversos recursos presentats davant del Tribunal Constitucional no provoqui un descarrilament polític del procés. En qualsevol cas, el desplegament obre un període de transició política en l'espai del catalanisme.

Quin balanç en pot fer el PSC de la proposta de catalanisme federal després de trenta anys? D'entrada, hi ha un resultat força clar: el PSC ha esdevingut en aquest temps el veritable partit federal d'Espanya. Tot i que altres partits també defensen la bandera federalista, el PSC apareix com la principal força que ha marcat el ritme i la iniciativa en les propostes d'articulació de l'Espanya descentralitzada, arrossegant en aquesta qüestió el propi PSOE, de vegades a contracor. El Pacte d'Abril de 1977, la proposta federal de 1987 i el programa de l'Espanya plural que impulsà

Maragall a partir de 1998 són tres moments culminants que van marcar el procés d'aprofundiment en l'autogovern de Catalunya i del conjunt de les autonomies (recuperació de la Generalitat i Constitució, transferències competencials i finançament en els anys 90, i reformes estatutàries, respectivament).

En un context històric on el pes dels nacionalismes basc i català en la política espanyola ha estat determinant, la influència del PSC en el disseny i evolució de l'Estat de les Autonomies contradiu molts tòpics i llocs comuns del sistema polític espanyol. El catalanisme federal del PSC ha confeccionat una veritable alternativa tant al model de conflicte dosificat aplicat pel PNB, CiU i CC a les relacions entre governs central i autonòmic, però també al de la supeditació *de facto* que en altres comunitats la política autonòmica ha experimentat envers la dinàmica política espanyola de conjunt.

Tanmateix, la capacitat del PSC de generar discurs sobre el federalisme i l'autonisme –per convicció i per necessitat política– no ha estat suficient per aconseguir una posició d'hegemonia electoral i ideològica en l'àmbit del catalanisme. I en aquest fet, el realisme polític esdevé indefugible: estar al Govern o a l'oposició resulta un factor decisiu. L'absència del PSC dels governs de la Generalitat durant més de vint anys ha impedit al partit liderar i rendibilitzar el desenvolupament de l'autogovern fins fa pocs anys.

Finalment, la relació estructural amb el PSOE s'ha mostrat com un factor ambivalent. El PSC ha aconseguit un grau d'influència notable en l'àmbit de la política espanyola, especialment en els períodes de govern del PSOE. Però també és cert que ha estat en aquests moments quan el contrast d'interessos entre ambdós partits ha resultat més conflictiu, en detriment, de vegades, de la iniciativa política del PSC. I la coincidència, des de 2004, de tots dos en els respectius executius espanyol i català, posen a prova, com mai fins ara, la solidesa política de l'aliança signada al Pacte d'Abril.

La reforma de l'Estatut d'Autonomia de 2006, amb totes les seves contradiccions, ha permès activar gran part de les reivindicacions de l'agenda federal del PSC. Però també ha deixat palès els límits de la Constitució de 1978 per assolir un Estat que funcioni amb una lògica realment federal. El repte del PSC en els propers anys serà demostrar la seva capacitat per traslladar a l'arena estatal la dinàmica reformista que va alimentar i fer realitat en l'arena autonòmica. ■

¹⁷ *Acord per a un Govern Catalanista i d'Esquerres a la Generalitat de Catalunya*, signat el 14 de desembre de 2003 al Saló del Tinell. Es pot

consultar a www.iceta.org.

¹² *El canvi que farem*, conferència celebrada al Palau de la Música el 9 de setembre de 1998.

¹³ *Canviar és guanyar. Programa de govern*. L'apartat segon dedicat al projecte per Espanya contenia cinc punts, un per cada federalisme i l'últim per a la proposta de Carta Autònoma.

¹⁴ *Catalunya i l'autogovern. Perspectiva 2008*. El document es pot trobar en format digital a www.iceta.org. Sobre la seva elaboració, Cfr. Josep Maria